

CONSTRUCȚIA DINAMICĂ A ÎNVĂȚĂRII: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE ÎN PSIHOPEDAGOGIA ARTELOR¹

Marina MORARI,

doctor în pedagogie, conferențiar universitar,

**Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic,
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”**

din Chișinău, R. Moldova

mmmorari@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-0300-6403

Rezumat: *Acest articol prezintă câteva rezultate ale proiectului științific: Reconfigurarea procesului de învățare în învățământul general în contextul provocărilor societale, 20.80009.0807.27 A de la Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic. Învățarea dinamică aplică procesul de învățare experiențială. Caracteristicile și tehnologia construcției dinamice a procesului de învățare și caracteristicile învățării dinamice sunt, de asemenea, imperative pentru disciplinele ariei curriculare Arte. Dinamica învățării este diferită. Articolul dezvoltă învățarea bazată pe interdisciplinari-tate, funcțiile integrative ale artelor.*

Cuvânt-cheie: *învățare dinamică, educație muzicală, educație plastică, construcția dinamică a învățării, participarea totală a individului la comunicarea cu arta.*

Abstract: *This article presents some results of the scientific project: Reconfiguration of the learning process in general education in the context of societal challenges, 20.80009.0807.27 A from the Research, Innovation and Technological Transfer Institute. Dynamic learning applies the experiential learning process. The characteristics and technology of the dynamic construction of the learning process and the characteristics of dynamic learning are also imperative for the disciplines of the Arts curriculum area. The dynamics of learning are different. The article develops learning based on interdisciplinarity, the integrative functions of the arts.*

Keyword: *dynamic learning, musical education, plastic education, the dynamic construction of learning, total participation of the individual in communication with art.*

Filosoful grec antic Heraclit afirma odată, că nimeni nu poate pași în același râu de două ori, deoarece nu este același râu și nu este aceeași persoană. Or, schimbarea realității este singura constantă din univers. Ca și pe vremea lui

---

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului „Reconfigurarea procesului de învățare din învățământul general în contextul provocărilor societale”. Cifrul: 20.80009.0807.27

Heraclit, în vremurile noastre de globalizare și de tehnologizare acest adevăr este la fel de relevant. Pentru a continua să activezi și să trăiești într-o lume în schimbare rapidă, sunt necesare educația continuă și auto-îmbunătățirea.

Bradley Staats, profesor la Universitatea din Carolina de Nord, în legătură cu învățarea dinamică, a spus: „Fii în trend, reinventează-te și prosperă!”. Pentru a rămâne la tendințe, trebuie să învățăm constant.

Prin definiție, învățarea dinamică este o nouă abordare revoluționară a învățării și predării. Învățarea dinamică aplică procesul de învățare prin experiență. Tehnicile și exercițiile de învățare dinamică implică învățarea prin acțiune și prin explorarea diferitelor strategii de gândire. În esență, învățarea dinamică este despre a învăța cum să înveți. Fiilozofia învățării dinamice (continue) reunește metode de îmbunătățire a eficienței acesteia de-a lungul vieții.

Învățarea dinamică are patru caracteristici distincte. Totodată, aceste caracteristici sunt considerate drept instrumentele de care avem nevoie pentru o învățare dinamică:

(1) *Focus* – focalizarea sau alegerea subiectelor pe care urmează să le studiem. La ce spunem „nu” pentru a ajunge să spunem „da” la altceva? De unde vom obține cunoștințe mai profunde? Unde vom avea impact? Aceasta înseamnă să alegeți o zonă și să vă deplasați în acea direcție.

(2) *Viteza* (rapiditatea), deoarece în procesul de învățare ritmul contează. Odată ce am ales pentru ce optăm, ar trebui să ne putem deplasa în acea direcție și să luăm viteza rapid.

(3) *Regularitatea* (frecvența) anumitor acțiuni/ activități în procesul de învățare. Oportunitățile vin în momente sau locuri neașteptate, așa că trebuie să ne uităm constant la modul în care putem îmbunătăți ceea ce facem, cum putem recunoaște nevoia de a schimba direcția. Alegem zona în care vom învăța/ ativa chiar acum, dar asta nu înseamnă că o vom face corect de fiecare dată.

(4) **Flexibilitatea** – deschiderea pentru a schimba direcția și trecerea la următoarea oportunitate.

Tehnologia construcției dinamice a procesului de învățare presupune un set de proceduri care vizează [6, p. 6]:

- determinarea conținuturilor, metodelor și formelor de învățare în funcție de finalități;
- implementarea unor abordări de învățare adecvate nevoilor sociale moderne;
- crearea condițiilor care necesită sprijinul cuprinzător necesar pentru implementarea acestor proceduri la nivel organizațional, informațional, tehnologic și instituțional.

Structura construcției dinamice a învățării reunește: finalități, conținuturile învățării, metodele și mijloacele învățării, formele de organizare a procesului de învățare, activitatea cadrului didactic, activitatea elevilor.

Învățarea dinamică este procesul de învățare prin experiență [1]. Tehnicile și exercițiile de învățare dinamică includ învățarea prin acțiune și utilizarea diferitelor tehnici de gândire. În special, învățarea dinamică pune accent pe „cum” se învață, spre deosebire de conținut sau „ce” se învață. Învățarea dinamică recunoaște, de asemenea, că relațiile umane sunt un factor cheie în învățare. Dinamica învățării este diferită. Imperativă devine folosirea artelor pentru a crea succes în instituțiile de învățământ general.

Avansăm ideea despre corelarea conceptului de „învățare dinamică” cu așa concepte, precum „învățarea accelerată”, „învățarea activă”, „învățare experiențială”, care în linii mari pot fi subordonate teoriei învățării constructiviste.

Învățarea dinamică recunoaște, de asemenea, că relațiile umane sunt un factor cheie în învățare. Dinamica învățării este diferită. Imperativă devine folosirea artelor pentru a crea succes în instituțiile de învățământ general.

Potrivit *teoriei integrale în acțiune* [2], dezvoltarea umană se întemeiază pe relaționarea cu valorile, cultura și viziunile asupra lumii – model constituit din patru cadrane, cu niveluri de dezvoltare (interioară/exterioară), niveluri de profunzime și complexitate, prin care se reprezintă natura dinamică a realității și modalitățile de apariție a diferitelor realități în anumite condiții. Fiecare cadran reunește aspecte distincte în dezvoltarea și evoluția personalității. În plus, nivelurile fiecărui cadran sunt corelate cu nivelurile din celelalte pătrate.

Teoria integrală folosește noțiunea de „altitudine generală” ca modalitate de comparare și contrastare a dezvoltării pe diferite domenii, fie în interiorul cadranelor, fie între ele. Includerea nivelurilor într-o abordare integrală este valoroasă, deoarece recunoaște numeroase perspective de dezvoltare din orice domeniu. Pentru profesori acest model prezintă interes, deoarece sugerează cum pot fi sprijinite fluxurile de dezvoltare a subiectului în orice proces de învățare.

Includerea mai multor subiecte interdisciplinare în procesul de învățare poate spori și aprofunda experiența estetică, artistică, deoarece se tratează un obiect sau un fenomen prin abordări multiple. Aceasta mărește și mărește gama de percepție și, în multe cazuri, durata acțiunii este prelungită. Obiectele sau fenomenele pe care elevii le pot considera inițial neatractive pot fi făcute mai interesante prin adăugarea perspectivelor unui alt subiect; acest lucru deschide frecvent căi nebănuite în ceea ce înainte era inaccesibil. Baza cunoștințelor și aptitudinile necesare pentru atribuirea de sens pot fi lărgite semnificativ prin desenarea pe mai multe subiecte; același lucru este valabil și pentru mijloacele personale de exprimare. Negocierea atribuirii de semnificații peste granițele disciplinare în cadrul școlii oferă, de asemenea, baza necesară pentru dialogul pe termen lung între materii și discipline.

Învățarea la disciplinele *Educație muzicală* și *Educație plastică* sunt expresia a două procese interdependente: individualizarea și socializarea [5]. Abordarea interdisciplinară a educației muzicale/ artistico-plastice aliniaza tendințele firești ale elevilor de a da sens experienței lor și de a integra ceea ce știu într-un

model de acțiune sau „imagine de ansamblu” a lumii. Influența puternică a muzicii și artelor plastice asupra vieții este văzută mai holistic atunci, când elevii pot descoperi coerența artelor cu alte aspecte ale experienței lor școlare. Dobândirea de cunoștințe și abilități neconectate cu viața nu are sens. Integrarea cunoștințelor devine aspect important al educației, care nu ar trebui lăsat pur și simplu în seama elevilor sau la voia întâmplării. Toate pornesc de la premisa, că învățarea școlară ar trebui să fie utilă pentru a face față provocărilor din lumea reală, problemelor complexe. Școala este o instituție care ar trebui să-i ajute pe elevi să devină ființe umane informate și creative, care gândesc autonom și acționează responsabil.

În opinia cercetătorilor de la Universitatea Harvard, studiile interdisciplinare oferă capacitatea de a integra cunoștințe și moduri de gândire extrase din două sau mai multe discipline pentru a produce un progres cognitiv. De exemplu, explicarea unui fenomen, rezolvarea unei probleme, crearea unui produs sau ridicarea unei noi întrebări/ probleme în moduri care ar fi fost puțin probabile prin mijloace disciplinare unice.

Adevărate punți de legătură dintre creația de artă (muzicală, artistico-plastică etc.) cu orice temă de studii la disciplinele altor arii curriculare pot fi construite prin intermediul valorilor specifice operei de artă: imaginea artistică, expresivitatea limbajului, forma, genul, curentul artistic etc. Astfel, poate fi împlinit nu numai rostul estetic [5], ci mai cu seamă cel extraestetic al educației prin arte (muzică, artele plastice, teatru, coregrafie). Anume este punți de legătură dintre opera de artă cu alte domenii de cunoaștere pot fi atinse competențele cheie. Cert este, că traseul didactic interdisciplinar poate fi proiectat și implementat exclusiv în temeiul unui parteneriat dintre cadrele didactice diferitor arii curriculare.

Aceste experiențe solicită implicare, deschidere, creativitate și un schimb activ de experiență. Învățarea prin arte creează medii puternice de exprimare și trăire emoțională profundă, care necesită niveluri penetrante de gândire, percepție și implicare - elemente esențiale într-o educație și o viață completă. Procesul de învățare trebuie să exercite funcția de „restaurator de reactivare senzorială prin expresia artei și muzicii” - o chestiune de sustenabilitate pentru întreaga umanitate. Or, anume implicarea complexă a resurselor individului construiesc calitatea unei „relații facilitante” (concepția profesorului C. Cucuș) în reconfigurarea procesului de învățare.

Învățarea artei ne pune în fața mai multor provocări legate de găsirea unor soluții împlinitoare de viață ce pot fi implementate doar pe calea educației și edificării de sine prin arte. Totodată, sunt cunoscute referiri exprese la ceea ce nu poate fi predat nicicând – creația artistică. Această idee este validă și în cazul învățării artei. Dacă există cărți despre modalitățile de a învăța arta, este greu să găsești în ele incursiuni savante, reguli pedagogice ce garantează învățarea artei, ci doar sugestii pentru a evita greșeli în actul artistico-didactic. Procesul de învățare la disciplinele ariei curriculare Arte este o „stare de deschidere” a fiecărui elev către lumea imaginarului, lumea artei. Așa cum subliniază M. Mănescu [4],

„arta învățării artei” înseamnă prescripții ale libertății și regăsirii de sine și nu un sistem osificat de reguli.

Condițiile învățării sunt acele evenimente care trebuie să apară pentru ca un anumit tip de învățare să se producă. Subordonarea tehnologiilor didactice legităților artei este condiția fără de care nu poate fi conceput procesul de învățare la lecțiile de *Educație muzicală și Educație plastică*.

Învățarea la lecțiile de *Educație muzicală și Educație plastică* din instituțiile de învățământ general este condiționată de [7]:

- **sensurile întruchipate în opera de artă** (filosofice, etice, estetice, spirituale, psihologice etc.);
- **valorile operei de artă** (imagine, limbaj, formă, gen etc.);
- **legitățile operei de artă** (caracterul sonor, spațial, temporal, imagistic, expresiv etc.);
- **respectarea specificului cunoașterii artistice** în actul didactic;
- însușirile individului implicat în actul artistico-didactic (senzațiile auditive/vizuale/motrice, sensibilitate, atenție, memorie, imaginație, gândire etc.);
- **metodologia activităților artistico-didactice** (receptare, interpretare/reprezentare artistică, creație artistică).

Abordarea interdisciplinară a educației muzicale aliniază tendințele firești ale elevilor de a da sens experienței lor și de a integra ceea ce știu într-un model de acțiune sau „imagine de ansamblu” a lumii. Influența puternică a muzicii și artelor plastice asupra vieții este văzută mai holistic atunci, când elevii pot descoperi coerența artelor cu alte aspecte ale experienței lor școlare.

Avansăm conceptul de *participare totală a individului în comunicarea cu arta*, având în vedere implicarea tuturor sferelor personalității în actul artistic [7, p. 12]:

- receptivitatea emoțional-artistice la mesajul sonor-artistice – sfera emoțională;
- deprinderile de a audia lucrări muzicale, activitate similară cu citirea operelor literare și receptarea operelor de artă plastică – sfera comportamentală;
- capacitățile de a observa (percepe) și analiza anumite elemente de limbaj artistic – sfera senzitivă;
- abilitatea de a gândi și crea/ re-crea imaginea artistică – sfera cognitivă;
- familiarizarea și memorarea repertoriului muzical/ operelor de artă – sfera valorică.

La diferite vârste, în procesul de învățare aceste sfere corelează, se condiționează reciproc, dar interacționează diferit. Calitățile unui act artistic se transpun actului didactic, fiind explorate succesiv și integrat, în raport cu arta, activitatea artistică inițiată. Cu cât mai mult avansează experiența artistică a personalității, cu atât mai stabile sunt conexiunile dintre sferele personalității în actul artistico-didactic.

Fiecaree cadru didactic dorește ca elevii să fie implicați activ în conținutul pe care le studiază, să fie creativi în modul în care abordează cunoștințele, să persevereze, mai ales atunci când învățarea devine dificilă. Ei doresc să cultive medii creative de învățare, care să aducă bucurie învățării, astfel încât elevii să fie atrași să mai degrabă să învețe decât să evite activitățile de învățare. Realizarea acestui mediu de învățare creativ presupune și integrarea artelor, a strategiilor de învățare a artelor atât în practicile de predare artistică, cât și în practicile disciplinelor non-arte.

Integrarea artelor [5] este o practică de predare interdisciplinară prin care conținutul non-artistic și artistic este predat și evaluat în mod echitabil pentru a aprofunda înțelegerea de către copii/ elevi a ambelor. Este important de reținut, că integrarea artelor nu poate înlocui educația artistică și nici profesorii disciplinelor ariei curriculare Arte. Activitatea de integrare a artelor în procesul de învățământ onorează toate disciplinele în mod egal, îmbunătățind reciproc toate domeniile de cunoaștere pentru a face studiul combinat al fiecăreia mai bun.

Există adesea confuzie cu privire la cum arată integrarea artelor în acțiune. Următoarea figură ilustrează o progresie către integrarea artelor atât din perspectiva artelor, cât și din perspectiva curriculumului la disciplinele non-arte. Există multe moduri în care artele pot fi folosite într-o sală de clasă. Nu există nicio judecată privind faptul că o abordare este mai bună decât alta, ele dau rezultate diferite, iar mutarea practicii profesorului în direcția săgeților de pe figură oferă o piatră de temelie către rezultate îmbunătățite.

Profesorii de arte și non-arte recurg adesea la exemple din alte materii pentru a oferi context pentru ceea ce predau. Integrarea artelor, pe de altă parte, este uniunea unei pedagogii puternice atât a curriculumului artistic, cât și a celui non-arte. Recomandăm ca echipele școlare să discute terminologia și exemplele din figura de mai sus, pentru a identifica practicile utilizate în prezent în sălile de clasă, pentru a dezvolta un vocabular comun și pentru a explora oportunitățile de a lucra împreună pentru a proiecta experiențe solide de integrare a artelor.

Pentru abordarea învățării integrate a artelor cu alte domenii de cunoaștere, important este de valorificat legătura dintre spiritualitate și muzică, care pot fi văzute în trei moduri distincte [3, p. 181]:

- (1) în primul rând, pentru a oferi elevilor o experiență muzicală pe care altfel nu ar întâlni-o, într-o atmosferă în care nu li se cere neapărat să facă ceva cu ea sau despre ea;
- (2) în al doilea rând, s-ar putea spune că o componentă necesară reflexivității interioare este o identitate de sine pozitivă, bazată pe o recunoaștere a valorii de sine;
- (3) în al treilea rând, în procesul de învățare a unor opere de artă se oferă timp și spațiu pentru reflecție și pentru a spori identitatea de sine și valoarea de sine.

Referințe bibliografice:

1. Dilts R.B., Eipstein T.A. *Dynamic Learning*. La Vergne, Tennessee, USA: Dilts Strategy Group, 2017.
2. Esbjörn-Hargens S., *Integral Theory in Action: Applied, Theoretical and Constructive Perspectives on the AQAL Model*. SUNY Press, 2010.
3. Leave A., Richard M., Promoting Spirituality Through Music in the Classroom. In: *Integrated Music Education. Challenges of Teaching and Teacher Training*. Ed. By Markus Cslovjecssek, Madeleine Zulauf. Bern, 2018.
4. Mănescu M., *Arta învățării artei*. București: Editura Semne, 2005.
5. Morari M., Integrating functions of music in learning and Education. In: *Review of Artistic Education*. Iași, 2022, Nr. 23, pp. 96-110.
6. Morari, M. Integration of the arts in STEAM learning projects. In: *Review of Artistic Education*, Iași, Nr. 25-26, 2023, pp. 262-278.
7. Morari M., Ursu Z. *Repere metodologice de reconfigurare a procesului de învățare: Aria curriculară Arte / Marina Morari, Zinaida Ursu; Ministerul Educației și Cercetării, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic. Chișinău: S. n., 2022.*